

Elżbieta Chrabonszczewska

System bankowy i rynki finansowe w Polsce a euro

International Journal of Management and Economics 7, 95-111

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Elżbieta Chrabonszczewska

Katedra Finansów Międzynarodowych

SYSTEM BANKOWY I RYNKI FINANSOWE W POLSCE A EURO

Wprowadzenie

Wzrost współzależności rynków finansowych wynikający z globalizacji gospodarki światowej oraz zwiększenie stopnia otwarcia gospodarek poszczególnych krajów powoduje, że zmiany, jakie mają miejsce w ramach procesu europejskiej integracji walutowej, przenikają do gospodarki krajów znajdujących się poza Unią, a zwłaszcza mają wpływ na kraje stowarzyszone, a więc i Polskę. Skutki wprowadzenia euro dotyczyć będą nie tylko instytucjonalnych uczestników rynków finansowych, ale każdego obywatela posługującego się tą walutą. Euro ma nie tylko zalety, ale także stwarza określone zagrożenia, którym podlegać będzie również polski rynek finansowy.

Od 1 stycznia 1999 r. rozpoczęła się realizacja III etapu w Unii Europejskiej, co oznacza utworzenie przez 11 krajów Unii Walutowej i pojawienie się wspólnej waluty euro. Euro najpierw będzie pieniądzem funkcjonującym w obiegu bezgotówkowym. W euro zostały zdenominowane wszystkie rezerwy krajowe banków centralnych działających w ESBC, oficjalne zobowiązania i należności, instrumenty rynków finansowych. Wprowadzanie do obiegu gotówkowego banknotów euro rozpocznie się najpóźniej 1 stycznia 2002 r., a od 1 sierpnia tego roku wprowadzone zostaną monety euro.

Ostateczne wycofanie z obiegu walut narodowych nastąpi do końca 2002 r. Jeżeli założymy, że Polska zostanie przyjęta do Unii Gospodarczej najwcześniej w roku 2003 a do Unii Walutowej w roku 2006, to dopiero po tej dacie będzie możliwe zastąpienie złotego przez euro. Nie oznacza to jednak, że problem euro jeszcze nas nie dotyczy. Wpływ euro, początkowo nieznaczny, będzie się nasilać wraz z pogłębieniem się stopnia integracji Polski z Europejską Unią Gospodarczą i Walutową.

Polskie rynki finansowe i system bankowy dzieli od europejskich rynków finansowych dość znaczna luka instytucjonalna i instrumentalna. Nie ma też wykształconych w społeczeństwie i gospodarce tradycji posługiwania się nowoczesnymi instrumentami rynku finansowego, co stanowi pewną przeszkodę na drodze do rozwoju tych rynków.

Polska, aby zostać członkiem Unii, musi dostosować gospodarkę i sektor finansowy do standardów unijnych. Oznacza to dokonanie szeregu zmian w obowiązujących aktach prawnych oraz realizację niezbędnych inwestycji rzeczowych w NBP oraz systemie bankowym.

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie zmian, jakie będą musiały się jeszcze dokonać w polskim systemie bankowym, aby dostosować polskie rynki finansowe do wymogów unijnych związanych z wprowadzeniem euro. Przedmiotem analizy jest również wpływ euro na stabilność rynków finansowych, a także wskazanie na złożoność procesów dostosowawczych, które są prowadzone w sektorze finansowym. Ze względu na ograniczony zakres opracowania nie przedstawiono szczegółowej analizy wszystkich segmentów rynku finansowego. Ograniczono się do tych, które najwcześniej i najsilniej odczują obecność euro, czyli do sektora bankowego, rynku walutowego, kapitałowego i ubezpieczeń.

Rynki finansowe w Polsce a euro

Rynek finansowy w Polsce ulega ciągłej ewolucji. Jego znaczenia dla sprawnego przebiegu procesu restrukturyzacji gospodarki nie da się przecenić. W miarę rozwoju gospodarki i rynku następuje zmiana popytu na usługi finansowe. Popyt ten nie tylko wzrasta, zmienia się także jego struktura. O ile w latach 1990 – 1995 dominował popyt na usługi w zakresie prywatyzacji i restrukturyzacji, to od roku 1996 zaczyna wzrastać zapotrzebowanie na kompleksową obsługę finansową, usługi w zakresie przejęć, fuzji, wykupu firm, analiz rynku, wyceny emisji, wprowadzania papierów wartościowych do publicznego obrotu (również na rynkach międzynarodowych), rozwiązywania problemu nieściągalnych kredytów. Usługi te świadczą instytucje rynku finansowego, które nie istniały wcześniej w Polsce, jak banki inwestycyjne, biura maklerskie, biura doradcze czy agencje ratingowe. Na tym rynku operują coraz częściej firmy zagraniczne, które konkurują z instytucjami krajowymi.

Polski rynek finansowy ciągle ma jeszcze charakter rynku lokalnego, słabo zintegrowanego z gospodarką światową. Niewielkie rozmiary oraz niedorozwój instytucjonalny stwarzają poważne zagrożenia dla jego stabilności w sytuacji gwałtownego napływu czy odpływu kapitałów zagranicznych

Jaki wpływ na polskie rynki finansowe będzie miał pojawienie się euro? Siła oddziaływania euro na gospodarkę i rynki finansowe będzie zależała od stopnia otwarcia naszej gospodarki mierzonego udziałem importu i eksportu w produkcie krajowym brutto, udziału rynku finansowego w PKB, obecności na naszych rynkach inwestorów z EUGW, a także udziału naszych inwestorów na rynku unii. Tabela 1 zawiera dane dotyczące kształtowania się czynników decydujących o wpływie euro na polskie rynki finansowe.

Tabela 1. Czynniki określające wpływ euro na polskie rynki finansowe w 1998 r.

Udział eksportu w PKB	17,9%
Udział eksportu do EU w PKB	12,2%
Udział eksportu i importu do EU w PKB	31,9%
Udział kapitalizacji giełdowej w PKB ^b	11,8%
Udział kapitału zagranicznego w sektorze ubezpieczeń	17,8%
Udział kapitału zagranicznego w rynku kapitałowym	30%
Udział aktywów banków komercyjnych w PKB	60,7%
Udział kapitału zagranicznego w kapitale banków komercyjnych	30%
Udział napływu kapitału z tytułu inwestycji nierezydentów netto w PKB ^a	5,6 %
Udział inwestycji bezpośrednich netto w PKB ^a	3,2 %
Udział inwestycji portfelowych w PKB ^a	0,9 %
Udział inwestycji rezydentów za granicą w PKB	0,3%

^a W roku 1998 było to 8,8 mld USD, w tym inwestycje bezpośrednie 5,129 mld USD a inwestycje portfelowe 1,510 mld USD.

^b Rynek podstawowy, równoległy, wolny, pakietowy oraz obligacje).

Źródło: Raport roczny NBP 1998, Poland International Economic Report 1998/1999; Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju w roku 1998, GUS, Warszawa 1999.

Z danych zawartych w tabeli 1 widać, że stopień powiązań gospodarki Polski z UE jest dość wysoki, zwłaszcza w dziedzinie handlu zagranicznego, bankowości, giełdy i ubezpieczeń. Udział kapitału zagranicznego w sektorze bankowym wynosi 30%, w rynku kapitałowym 30%, w ubezpieczeniach prawie 18%. Pochodzi on głównie z krajów UE, co oznacza obecność euro na całym rynku finansowym. Euro pojawiło się w rozliczeniach handlowych, kredytowych, programach pomocowych. Niedaleka perspektywa uczestniczenia w EUW oznacza zaliczanie Polski do krajów o stabilnej walucie, a więc niewielkim ryzyku kursowym operacji finansowych przeprowadzanych z Polską i na polskim rynku finansowym. Wpływać to będzie niewątpliwie na wzrost stopnia umiędzynarodowienia polskiego rynku finansowego. Zwiększą się więc operacje nierezydentów na naszym rynku finansowym i obecność Polski na rynkach międzynarodowych, a zwłaszcza na jednolitym rynku europejskim. Z danych zawartych w tabeli 1 widać, że napływ inwestycji bezpośrednich do Polski jest dość znaczny (3,2% PKB w roku 1998). Jest to wielkość porównywalna z napływem inwestycji do Hiszpanii i Portugalii po wejściu do Unii. Wydaje się, że dalszy wzrost inwestycji bezpośrednich będzie zależał również od postępu transformacji i integracji w krajach na wschód od Polski. Inwestowanie w Polsce traktowane jest obecnie jako bez-

pieczne miejsce do wejścia na rynki wschodnie. Należy jednak zdawać sobie sprawę, że niektóre inwestycje w miarę normowania sytuacji w krajach postsocjalistycznych mogą być po prostu przeniesione z Polski na wschód. Nowe prawo dewizowe zwiększa możliwości inwestowania rezydentów za granicą i należy sądzić, że stosunkowo skromny udział polskich inwestycji za granicą (0,3% PKB) powinien ulec zwiększeniu.

Rynek kapitałowy w Polsce, mierzony udziałem kapitalizacji giełdowej, nie jest duży – 11,8% PKB. Udział kapitalizacji giełdowej w PKB w W. Brytanii wynosi aż 118% PKB, co wskazuje na stopień niedorozwoju polskiego rynku w porównaniu z brytyjskim, natomiast w porównaniu z Włochami (ok. 18% PKB) wypada on nieco lepiej.

Struktura polskiego rynku kapitałowego jest odmienna od struktury, jaką mają rynki europejskie. Na rynku polskim dominuje udział akcji, gdy na rynkach europejskim przeważają obligacje. Niski udział obrotu obligacjami (13,8%¹ łącznego obrotu akcjami w 1998 r.) na rynku kapitałowym w Polsce pozwala na wysnucie wniosku, że w przyszłości będzie miał miejsce rozwój tego segmentu rynku. Wpływ euro na ten rynek z uwagi na stosunkowo wysoki udział w nim kapitału zagranicznego (około 30%) będzie dość duży. Należy jednak liczyć się w przyszłości ze zmianą struktury uczestników rynku kapitałowego ze względu na wzrost udziału funduszy emerytalnych inwestujących na giełdzie, a także dalszy wzrost inwestorów zagranicznych w związku z procesem prywatyzacji polskich przedsiębiorstw. Rozszerzenie pasma wahań kursu rynkowego spowodowało ograniczenie napływu kapitału spekulacyjnego i wzrost popytu na papiery wartościowe. Obok napływu kapitału z UE należy liczyć się z napływem kapitału z krajów spoza Unii zwabionych mniejszym ryzykiem inwestowania na polskim rynku. Należy jednak liczyć się ze wzrostem konkurencji innych giełd w regionie. W warunkach swobody przepływu kapitału może nastąpić przeniesienie operacji papierami wartościowymi z giełdy warszawskiej na bardziej atrakcyjny parkiet. Już dzisiaj mówi się o otwarciu na giełdzie wiedeńskiej specjalnego parkietu dla papierów pochodzących z krajów postsocjalistycznych.

Rynek walutowy w wyniku zwiększonej swobody transferu kapitału krótkoterminowego narażony jest na ryzyko braku równowagi między popytem a podażą walut. Nierównowaga na rynku odzwierciedla się w wahaniach kursu walutowego, który zgodnie z kryteriami z Maastricht powinien dążyć do stabilizacji. Tak więc istnieje sprzeczność między wymogiem stabilności, a wymogiem liberalizacji.

Dla stwierdzenia roli euro dla rynku walutowego w Polsce niezbędne jest określenie metod ustalania kursu walutowego. Ograniczanie metod administracyjnych określania kursu i zwiększenie roli rynku wraz z upłynnianiem kursu złotego jest kierunkiem ewolucji kursu walutowego w Polsce.

Polityka kursowa prowadzona przez bank centralny w ramach średniookresowej strategii musi uwzględniać średniookresowy cel polityki pieniężnej – obniżenie stopy inflacji poniżej 4% do 2003 r.

W założeniach polityki pieniężnej na rok 2000 zakłada się poziom inflacji w porównaniu z rokiem 1999 w przedziale 5,4%–6,8%. Dodatkowym ograniczeniem tej polityki jest przyjmowanie priorytetów co do kształtowania stóp procentowych, operacji otwartego rynku czy przeciwdziałania wzrastającemu deficytowi obrotów bieżących bilansu płatniczego.

Decyzje Rady Polityki Pieniężnej dotyczące polityki kursowej miały na celu, oprócz ograniczania deficytu bilansu obrotów bieżących, przeciwdziałanie nadmiernej aprecjacji i deprecjacji kursu złotego oraz niekontrolowanym przepływom kapitału. Od momentu wprowadzenia euro w Europejskiej Unii Walutowej najbardziej widoczną decyzją Rady było przekształcenie koszyka złotego z pięciowalutowego w dwuwalutowy, w którym euro zajmuje 55% (pozostałe 45% posiada dolar), a także rozszerzenie pasma wahań kursu rynkowego do 25%.

Strategia średnioterminowa zakłada ewolucję kursu w kierunku wzrostu płynności kursu walutowego. Stosowanie kursu płynnego zgodnie z warunkami przystąpienia do Unii Walutowej pozwoli na jego urealnienie przed późniejszym usztywnieniem w ramach mechanizmu kursowego ERM-II. Założenia polityki pieniężnej na rok 2000 również przewidują kontynuację dążeń do upłynnienia kursu walutowego, a także wzrost roli rynku walutowego w określaniu poziomu kursu.

Zadanie to w warunkach swobody obrotu dewizowego będzie szczególnie utrudnione. Gwałtowne przyprływy i odpływy kapitału w formie inwestycji portfelowych są niebezpieczne dla równowagi na rynku walutowym. Co prawda możliwość interwencji banku centralnego na rynku walutowym istnieje, ale jest ona ograniczona stanem rezerw oficjalnych. Narastający deficyt w bilansie handlowym nie sprzyja równowadze na rynku walutowym. Korzystnym natomiast czynnikiem jest wzrost inwestycji bezpośrednich.

Rynek ubezpieczeń. Możliwości rozwoju rynku ubezpieczeń w Polsce są bardzo duże. Najlepiej oddaje to wskaźnik udziału składki ubezpieczeniowej w PKB oraz wartość składki na jednego mieszkańca. W Polsce udział składki ubezpieczeniowej w PKB w roku 1997 wynosił 2,77%, natomiast w krajach Unii – 6,85%. Również wartość składki ubezpieczeniowej na jednego mieszkańca w Polsce (90 USD w 1997 r.) w porównaniu z krajami Unii (1562 USD)² świadczy o niedorozwoju tego segmentu rynku. Wskaźniki te są powodem dużego zainteresowania kapitału zagranicznego polskim rynkiem ubezpieczeń. Kapitał zainwestowany w ubezpieczenia w Polsce pochodzi głównie z krajów europejskich (ponad 80%), co oznacza, że euro szybko zdomowić się na tym rynku.

Zmiany, jakie następują i będą jeszcze następowały na poszczególnych segmentach rynku finansowego w Polsce, będą zależały od stopnia rozwoju tych

rynków, istniejących zagrożeń oraz dynamiki transformacji całej gospodarki. Każdy z segmentów rynku finansowego ma swoją specyfikę, która będzie rzutować na zakres i tempo przeprowadzanych w nim zmian. Można stwierdzić pewne prawidłowości, jakie się wiążą z tym procesem:

- im wyższy stopień rozwoju sektora, tym mniejszy zakres dostosowań i okresów ochronnych,
- im większe zagrożenia, tym dłuższy okres dostosowawczy i większa konieczność stosowania instrumentów ochronnych,
- im większy stopień otwarcia³, tym większa możliwość wystąpienia zagrożeń i tym większe znaczenie ma konstrukcja mechanizmów ochronnych, co powiększa zakres prac dostosowawczych.

Rok 1999 ma podstawowe znaczenie dla procesu liberalizacji przepływu kapitału długoterminowego i krótkoterminowego, gdyż są realizowane zobowiązania podjęte przez Polskę wobec Unii i OECD zapisane w kalendarium. W sferze przepływu kapitału długo- i średnioterminowego chodzi o dopuszczenie do zagranicznych rynków kapitałowych krajowych akcji, obligacji i jednostek uczestnictwa w funduszach inwestycyjnych. Natomiast w dziedzinie kapitału krótkoterminowego dopuszcza się do krajowego rynku finansowego zagraniczne krótkoterminowe papiery wartościowe i inne instrumenty rynku pieniężnego, zezwala się zagranicznym podmiotom na posiadanie rachunków w bankach krajowych.

Również krajowe papiery wartościowe i inne instrumenty pieniężne zostają dopuszczone do rynków zagranicznych, podmioty krajowe będą już mogły posiadać rachunki za granicą, a także zaciągać i udzielać pożyczek krótkoterminowych.

Strona polska po dokonaniu przeglądu i porównaniu prawa polskiego z prawem unijnym w ramach prowadzonych negocjacji w sprawie członkostwa może negocjować prawo do okresu przejściowego dotyczącego swobody świadczenia usług finansowych oraz przepływu kapitału.

Z dniem gotowości do członkostwa Polski w Unii Gospodarczej (2002 r.) zapewniona będzie zgodność prawa krajowego z prawem Unii. Dotyczy to swobody świadczenia usług, swobody przepływu kapitału i zakładania podmiotów gospodarczych. Obowiązywać będzie zasada jednolitej licencji bankowej, zasada kontroli kraju macierzystego nad działalnością oddziałów banków zagranicznych oraz wzajemnego uznawania norm ostrożnościowych. System rozliczeń TARGET będzie dostępny dla polskiego sektora bankowego.

Do lutego 2004 r. przewiduje się zakończenie okresu przejściowego dotyczącego swobody świadczenia usług i swobody przepływu kapitału.

Rok 2008 zapisany jest w harmonogramie jako data spełnienia przez Polskę kryteriów z Maastricht oraz wstąpienie do Unii Walutowej, co wiąże się z zastąpieniem polskiego złotego walutą Unii – euro.

Przygotowania Banku Centralnego do funkcjonowania w ESBC

Najważniejszą instytucją w sektorze bankowym jest bank centralny, co oznacza, że aby stawić czoło euro teraz i po wejściu do Unii Walutowej, przygotowania musiały być rozpoczęte właśnie w banku centralnym i odpowiednio wcześniej. Naturalna jest też odpowiedzialność NBP za proces wdrażania przygotowań do funkcjonowania w Unii Walutowej, gdzie w obiegu znajduje się euro, a banki centralne działają w Europejskim Systemie Banków Centralnych. Należy się zgodzić z opinią zawartą w raporcie Fundacji Edukacji i Badań Bankowych, że „Wprowadzenie euro daleko wykracza poza zamianę symbolu waluty w programach komputerowych banków komercyjnych”.⁴

Proces integracji z Unią wymaga od NBP nie tylko działań o charakterze koordynacyjnym, ale decyzji posiadających moc prawną. W momencie pojawienia się euro NBP musiał podjąć decyzje dotyczące:

- uznania euro za walutę wymiennalną,
- podania do wiadomości przeliczników walut krajowych eurolandu na euro,
- podawania w tabeli kursowej wyłącznie kursu euro jako waluty podstawowej, bez wskazywania kursów walut krajowych państw eurolandu, a jedynie informacyjnie ich przeliczników,
- podania zasady przeliczania walut krajowych państw eurolandu między sobą w okresie przejściowym wraz z wprowadzeniem zakazu przeliczania walut z pominięciem euro,
- podania do wiadomości, że kontrakty w euro mają domyślnie bezgotówkowy charakter.⁵

Uchwalona w grudniu 1998 r. nowa ustawa Prawo dewizowe uwzględniła wprowadzenie euro w Unii Europejskiej i konieczność zmian związanych z liberalizacją przepływów kapitałowych w Polsce.

Prawny status euro w Polsce wiąże się z jednoczesnym istnieniem walut narodowych eurolandu. Tak więc po 1 stycznia 1999 r. kwotowane są jeszcze waluty państw eurolandu, co będzie trwało do 31 grudnia 2002 r., kiedy ostatecznie zostaną wycofane z obiegu. Kurs tych walut określa się za pośrednictwem euro. Z uwagi na brak w obiegu banknotów euro nie ma ono statusu prawnego przymusowego środka płatniczego. Oznacza to w praktyce po 1 stycznia 1999 r. możliwość spłaty zobowiązań zarówno w walucie krajów eurolandu, jak i w euro.

Problem określania kursu 11 walut w Unii został rozwiązany poprzez pośrednictwo euro. Na przykład kurs w stosunku do dolara określa się najpierw dla euro, a następnie przy użyciu stałego przelicznika można określić kurs poszczególnych walut w stosunku do dolara.

Narodowy Bank Centralny brał udział w najważniejszych wydarzeniach związanych z przygotowaniem i dostosowaniem systemu bankowego do funkcjonowania w UE. Układ Europejski zobowiązuje Polskę do harmonizacji ustawo-

dawstwa narodowego z unijnymi rozwiązaniami prawnymi. Temu celowi służyć mają również zmiany organizacyjno-instytucjonalne.

Komitet Integracji Europejskiej (KIE) w Polsce jest ciałem o charakterze koordynacyjnym.⁶ Po przyjęciu przez premiera funkcji szefa Komitetu znaczenie decyzji tej instytucji wzrosło. Jednakże decyzje Komitetu nabierają mocy prawnej dopiero po zatwierdzeniu ich przez Radę Ministrów.

Minister Finansów jest członkiem KIE, Prezes NBP uczestniczy w posiedzeniach Komitetu Integracji Europejskiej, a przedstawiciele NBP biorą udział w jego pracach. Wnioski NBP zatwierdzane są więc nie w sposób bezpośredni, ale poprzez KIE. Ostatnie propozycje zmian zmierzają do usytuowania KIE w ramach Ministerstwa Spraw Zagranicznych, co z punktu widzenia skrócenia procesu decyzyjnego wydaje się być rozwiązaniem słusznym.

NBP w ramach swoich uprawnień w celu przygotowania się do funkcjonowania w warunkach pojawienia się euro powołał następujące ciała o charakterze pomocniczym:

- Komisję ds. ustalenia i realizacji zadań związanych z wprowadzeniem euro,
- Komitet ds. przygotowania NBP do integracji europejskiej,
- Radę ds. systemu płatniczego.

Komisja zajmująca się wprowadzaniem euro została powołana w czerwcu 1998 r.⁷ Na jej czele stanął Wiceprezes NBP, a w jej skład weszli dyrektorzy departamentów centrali NBP. Komisja miała zidentyfikować problemy związane z wprowadzeniem euro w UE, które będą dotyczyły NBP, a także wyznaczyć departamenty odpowiedzialne za ich rozwiązanie. Komisja opracowała harmonogram działań NBP związanych z wprowadzaniem euro. Dotyczył on problematyki kursów walutowych, rezerw dewizowych, prowadzenia rachunków i operacji bankowych, systemów płatności, statystyk, problematyki księgowej i prawnej.⁸ Między innymi Komisja postulowała zmianę koszyka walutowego złotego.⁹ Działo się to jeszcze przed rozpoczęciem działalności Rady Polityki Pieniężnej. Po powołaniu Rady Komisja zakończyła swoją działalność wiosną 1999 r.

Natomiast **Komitet ds. przygotowania NBP do integracji europejskiej** utworzony w październiku 1998 r. nadal funkcjonuje. Jest to ciało doradcze określone w Załączniku nr 11b do Regulaminu Organizacyjnego Narodowego Banku Polskiego.¹⁰ Przewodniczącym Komitetu jest Prezes NBP, a w jego skład wchodzi 7 dyrektorów departamentów centrali NBP oraz Generalny Inspektor Nadzoru Bankowego. Celem Komitetu jest: „Koordynacja realizacji przez NBP zadań zmierzających do przygotowania NBP do członkostwa RP w Unii Europejskiej”. Do najważniejszych zadań należy zaliczyć ocenę zjawisk w UE, inicjowanie działań dostosowawczych w NBP oraz ocenę ich realizacji.

Rada ds. systemu płatniczego została powołana jako organ opiniodawczy i doradczy Zarządu NBP w czerwcu 1998 r. Przewodniczącym Rady jest Pierwszy

Zastępca Prezesa NBP, funkcję wiceprzewodniczącego pełni Prezes Zarządu Związków, członkami są przedstawiciele banków komercyjnych, Ministerstwa Finansów, BPT Telebank SA, Poczty Polskiej, Krajowej Izby Rozliczeniowej SA, Krajowego Depozytu Papierów Wartościowych SA. Sekretarzem Rady jest Dyrektor Departamentu Systemu Płatniczego NBP. Ze składu Rady wynika, że są w niej zaangażowane wszystkie instytucje zainteresowane reformą polskiego systemu płatniczego. Do podstawowych obowiązków Rady należy zaliczyć:¹¹

- analizę i ocenę polskiego systemu płatniczego oraz uregulowań prawnych,
- podejmowanie przedsięwzięć, mających na celu integrowanie działań sektora bankowego w zakresie systemu płatniczego,
- formułowanie propozycji działań mających na celu m.in. adaptację polskiego systemu płatniczego do wymogów Unii Europejskiej,
- minimalizację ryzyka systemowego w polskim systemie płatniczym,
- usprawnienie obrotu płatniczego i zwiększenie jego bezpieczeństwa, promowanie obrotu bezgotówkowego.

Jednocześnie 1 lipca 1998 r. przekształcono Departament Rachunków Banków w **Departament Systemu Płatniczego**, w którym skoncentrowane zostały zagadnienia funkcjonowania systemu płatniczego. Od marca 1998 r. w systemie rozliczeń międzybankowych SORBNET wykorzystywana jest poczta elektroniczna. Unowocześnienie systemu SORBNET ma na celu umożliwienie w przyszłości połączenia go z systemem TARGET (Trans-European Automated Real Time Gross Settlement Electronic Transfer) na zasadzie systemu RTGS¹². Istnienie systemu rozliczeń typu RTGS jest niezbędne do funkcjonowania w Europejskim Systemie Banków Centralnych. Kraje uczestniczące w Unii Walutowej musiały wprowadzić systemy rozliczeń typu RTGS do 1999 r.

NBP a Europejski System Banków Centralnych w Narodowym Programie Przygotowania do Członkostwa w UE

Dostosowanie NBP do funkcjonowania w ramach Europejskiego Systemu Banków Centralnych jest priorytetem dla 8 zadań przewidzianych do wykonania przez NBP Są to¹³:

1. Dostosowanie polskiego systemu płatniczego do standardów obowiązujących w państwach UE.
2. Dostosowanie systemu informatycznego NBP do poziomu systemów informatycznych banków centralnych UE – w zakresie wdrażania środków zarządzania utrzymaniem ciągłości działania systemu informatycznego banku w sytuacjach awaryjnych.
3. Dostosowanie zakresu i zasad sprawozdawczości gromadzonej przez NBP oraz przetwarzania i prezentowania informacji statystycznych do wymogów EBC.

4. Doskonalenie systemu monitorowania przepływów kapitałowych z zagranicą w zakresie inwestycji portfelowych.

5. Dostosowanie rachunkowości i sprawozdawczości NBP do standardów europejskich i międzynarodowych.

6. Zakończenie procesu przygotowania regulacji dotyczących sektora bankowego w zakresie niezbędnym do funkcjonowania polskich banków i nadzoru bankowego w warunkach jednolitego rynku europejskiego.

7. Stworzenie w NBP systemu kontroli i audytu wewnętrznego zgodnie ze standardami obowiązującymi w UE.

8. Dostosowanie regulacji NBP w zakresie zarządzania bezpieczeństwem pracy i ryzykiem zawodowym do standardów obowiązujących w bankach centralnych (audyt bezpieczeństwa pracy wg standardów UE).

Narodowy Program określa szczegółowo nie tylko poszczególne zadania do wykonania przez NBP, ale także ich zakres, stan docelowy, sposób realizacji, konieczne zmiany legislacyjne, instytucjonalne, zapotrzebowanie na nowe kadry, niezbędne inwestycje rzeczowe, harmonogram działań, wysokość nakładów i źródła finansowania. Poniższa tabela zawiera przybliżoną ocenę kosztu dostosowania Narodowego Banku Polskiego do funkcjonowania w Europejskim Systemie Banków Centralnych. Jest to kwota około 4490 tys. euro, która w znacznej części zostanie sfinansowana ze środków PHARE. Udział PHARE w finansowaniu poszczególnych zadań, poza pierwszym, gdzie nie jest dokładnie określony, waha się od 50% do 100%.

Tabela 2. Koszt dostosowania NBP do funkcjonowania w ESBC

Zadanie	Nakłady (euro)	Finansowanie	Okres realizacji
A	700 000	NBP, PHARE (b.d.)	2000 – 2002
B	400 000	NBP, PHARE (77%)	1999 – 2003
C	890 000	NBP, PHARE (ponad 50%)	2000 – 2001
D	260 000	NBP, PHARE (ponad 60%)	2000
E	430 000	NBP PHARE, (80%)	1999 – 2001
F	920 000	NBP PHARE, (88%)	1999 – 2003
G	390 000	NBP PHARE, (79%)	2000 – 2002
H	500 000	PHARE (100%)	2000 – 2003
Razem	4 490 000	X	X

Źródło: Narodowy Program Przygotowania do Członkostwa w UE, Warszawa maj 1999.

Po lekturze Programu można stwierdzić, że w zasadzie nie przewiduje się większych zmian instytucjonalnych w sektorze finansowym. Konieczny zakres dostosowań dotyczy przeprowadzenia uzgodnień co do podziału zadań między instytucjami krajowymi prowadzącymi monitorowanie inwestycji portfelowych realizowanych za granicą (zadanie D), przystosowania struktury organizacyjnej NBP do zmian terytorialnych i ustawy o finansach publicznych (zadanie E), a także przekształcenia Departamentu Rewizji NBP w Departament Rewizji i Audytu Wewnętrznego (zadanie G).

Dostosowanie NBP do funkcjonowania w ESBC wymaga znacznych zmian w polskim prawie bankowym. Występuje też konieczność realizacji szeregu inwestycji rzeczowych i szkoleń dla kadry sektora bankowego.

Nie wystarczy dostosowanie samego banku centralnego, ale konieczne jest również dokonanie niezbędnych zmian w całym sektorze bankowym, który będzie działał w warunkach jednolitego rynku finansowego i obowiązujących Dyrektyw Bankowych Unii.

Dostosowania banków komercyjnych

Dla Polski Unia Europejska jest ważnym partnerem handlowym i finansowym. Nasze obroty handlowe z Unią w roku 1998 stanowiły 68,3% całego eksportu oraz 65,9% całego importu, dzięki temu euro zaczyna być obecne w całej gospodarce. Każdy podmiot w Polsce może się spotkać z tą nową walutą Unii. Dotyczy to firm eksportowo-importowych, spedycyjnych, dostawczych, turystycznych i usługowych prowadzących z Unią wymianę handlową. Jest to proces związany z koniecznością dokonywania rozliczeń z podmiotami z krajów Unii w euro. Transakcje finansowe realizowane są za pośrednictwem banków, toteż w pierwszej kolejności euro pojawiło się w sektorze bankowym.

Bank centralny jest zobowiązany (zadanie F) do przygotowania regulacji dotyczących sektora bankowego w zakresie niezbędnym do funkcjonowania polskich banków i nadzoru bankowego w warunkach jednolitego rynku europejskiego. Zadanie to ma być zakończone w 2003 r., to znaczy w momencie, kiedy Polska będzie prawdopodobnie przystępować do Unii Gospodarczej.

W realizacji zadań banku centralnego wymienionych w poprzednim punkcie muszą się zaangażować w znacznym stopniu także banki komercyjne. Na koniec 1998 r. w Polsce działały 82 banki komercyjne, 1189 banków spółdzielczych i 37 przedstawicielstw banków zagranicznych.¹⁴ Wszystkie będą musiały dostosować się do systemu płatniczego obowiązującego w państwach UE, do zakresu i zasad sprawozdawczości oraz rachunkowości. Będą musiały doskonalić system monitorowania przepływów kapitałowych z zagranicą w zakresie inwestycji portfelowych, a także zarządzanie bezpieczeństwem pracy i ryzykiem zawodowym. Nowe prawo bankowe, które weszło w życie 1 stycznia 1998 r. uwzględni w znacznym

stopniu normy zawarte w pierwszej oraz drugiej Dyrektywie Bankowej, co oznacza lepsze przygotowanie polskich banków do funkcjonowania w warunkach jednolitego rynku europejskiego. W szczególności dotyczy to zgodności polskiego prawa bankowego ze standardami unijnymi w zakresie rozmiaru kapitału własnego, współczynników ryzyka, licencjonowania działalności bankowej, kontroli przepływu własności akcji, kontroli inwestycji banku w innych przedsiębiorstwach, koncentracji kredytów, współczynnika wypłacalności, nadzoru skonsolidowanego, gwarancji depozytów, prania brudnych pieniędzy, kredytu hipotecznego i ochrony konsumenta.

Należyte przygotowanie banków komercyjnych do wprowadzenia euro wymaga szeregu dostosowań w różnych dziedzinach:

- prawnej: kontraktów obowiązujących i zawieranych,
- informatycznej: oprogramowania oraz szkolenia personelu,
- doskonalenia umiejętności pracowników,
- aktualności oferty banku,
- zarządzania strategicznego nastawionego na utrzymanie pozycji rynkowej i sprostanie konkurencji w szczególności w dziedzinie rozliczeń.

Jak polski system bankowy przygotował się do udziału w rozliczeniach w euro? Największe banki komercyjne już od połowy 1998 r. zgłaszały gotowość do prowadzenia rachunków w euro, większość banków podpisała także umowy z bankami korespondentami co do możliwości denominowania rachunków prowadzonych w walutach narodowych i ecu na euro. Jednakże tylko niewiele banków korespondentów zdecydowało się na zamknięcie rachunków w walutach narodowych na korzyść rachunków prowadzonych w euro. W rezultacie powstały tylko dodatkowe rachunki w euro, co spowodowało zwiększenie kosztu operacyjnego banków związanego z ich utrzymaniem.

Opinia bankowców o sytuacji w polskim systemie bankowym w momencie wprowadzenia euro nie była optymistyczna: „wprowadzenie euro przyniosło zamęt informatyczny, księgowy, prawny, a także zdezorientowało niedoinformowanych przedsiębiorców polskich, powodując ich opór przed czymś nowym i nieznanym”.¹⁵ Zamieszanie związane z pojawieniem się euro w rozliczeniach zagranicznych spotęgowane zostało wejściem w życie ustawy Prawo dewizowe oraz związanej z nim ustawy karno-skarbowej. Problem nastęrczały również programy komputerowe oraz konieczność stworzenia nowych wzorców księgowych pozwalających przejść bez strat z jednej waluty na drugą. Ryzyko walutowe było duże, zważywszy, że na początku roku 1999 były znaczne wahania kursów, a banki posiadały często otwarte pozycje walutowe. Po stronie strat, jakie poniosły banki, wymienia się:¹⁶

- wzrost kosztów (marketing, informatyka, system rozliczeń, koszty osobowe),

- spadek dochodów (z tytułu różnic kursowych, prowizji, opłat bankowych).¹⁷

Koszty, jakie ponoszą banki europejskie w wyniku wprowadzenia euro ocenia się na poziomie około 2% kosztów eksploatacji rocznie w okresie około 2–3 lat¹⁸. Ten wzrost kosztów będzie prawdopodobnie dotyczył banków polskich.

Osiągnięcie zysków przewiduje się w późniejszym okresie i będą się wiązać z ograniczaniem ilości walut, zamykaniem rachunków w walutach narodowych jedenastki, korzystanie z systemu rozliczeń TARGET.

Banki posiadające uprawnienia dewizowe odpowiedzialne są za udzielanie i rozliczanie kredytów walutowych, w tym również w walutach eurolandu.

Rynek kredytowy Unii obowiązuje kilka zasad, które w znacznym stopniu porządkują sytuację związaną z wprowadzeniem euro. Jest to szczególnie ważne dla kredytów długoterminowych, których okres spłaty przypada po terminie wejścia w życie euro:

- Kredyty udzielone w walutach Unii Europejskiej po dacie 31 grudnia 2001 r. będą automatycznie skonwertowane na euro.
- Kredyty pozostające w walucie narodowej powinny być zaopatrzone w odpowiednie klauzule umożliwiające stosowanie nowych baz odsetkowych EURIBOR oraz EUROLIBOR w miejsce dotychczasowych.
- Kredyty udzielone w walucie spoza UGW zawierające klauzulę ciągnień wielowalutowych (a więc również w euro) powinny zostać zaopatrzone w klauzule informujące o zasadach przeliczeń.
- Kredyty denominowane w ecu zostały automatycznie zamienione na euro.¹⁹

Zasady te stanowią dla Polski wzór do naśladowania w momencie wprowadzenia euro.

Jeżeli chodzi o rynek kredytowy, to należy podkreślić, że konkurencja instytucji europejskich jest tu bardzo widoczna. Nowa ustawa dewizowa ułatwia przedsiębiorstwom polskim zaciąganie kredytów za granicą. Niższy koszt kredytu zagranicznego powoduje, że zadłużenie polskich firm szybko rośnie. O ile w roku 1996 łączne zadłużenie polskich firm za granicą wynosiło 3 mld USD, to w 1998 r. przekroczyło już 12 mld USD²⁰, co jest kwotą znaczną, zważywszy, że oficjalne rezerwy walutowe na koniec roku 1998 wyniosły 27,4 mld USD.

Ocena korzyści i strat dla systemu bankowego musi być rozpatrywana nie tylko w krótkim, ale i dłuższym horyzoncie czasowym. Ostateczna ocena wpływu euro na działalność polskich banków może być dokonana po zakończeniu procesu dostosowywania do wprowadzenia euro.

Wnioski

Konsekwencje wprowadzenia euro w krajach Unii dla systemu bankowego i rynków finansowych w Polsce nie będą sły w innym kierunku aniżeli na ryn-

kach europejskich i światowych. Euro jako waluta może być rozpatrywana jako jedna z walut międzynarodowych i jako ukoronowanie procesu integracji.

Dla krajów niebiorących bezpośredniego udziału w procesie integracji euro ma znaczenie jako jedna z walut, której rola wiąże się z zakresem stosunków finansowych z krajami eurolandu.

Natomiast dla krajów biorących udział w integracji walutowej euro jest symbolem zakończenia drogi do Unii Walutowej, drogi, która wiąże się z szeregiem działań realizowanych w różnych dziedzinach gospodarki, jakie doprowadziły do powstania specyficznego układu obejmującego Europejski System Banków Centralnych, system rozliczeń międzybankowych w euro w czasie rzeczywistym, a także Pakt Stabilizacji i Wzrostu, mający utrzymać stabilność wspólnej waluty.

Wpływ euro na polski sektor finansowy zależy od etapu integracji Polski z Europejską Unią Gospodarczą i Walutową.

W fazie stowarzyszenia pojawienie się euro zgodnie z podjętymi zobowiązaniami spowodowało konieczność wielu zmian, jak na przykład zmiany konstrukcji koszyka złotego, celu polityki kursowej i monetarnej, zmianę struktury rezerw. Niektóre z tych zmian musiałyby się dokonać niezależnie od stowarzyszenia. Obecność euro na europejskim i światowym rynku finansowym jest faktem dokonanym i wszystkie kraje prowadzące stosunki gospodarcze i finansowe z krajami eurolandu muszą ten fakt uwzględnić w swoich działaniach. Jednakże kraje aspirujące do członkostwa muszą zrobić o wiele więcej – muszą się przygotować do zastąpienia własnej waluty przez euro.

Przeprowadzona analiza stanu przygotowań i perspektyw polskiego rynku finansowego i sektora bankowego do wprowadzenia euro prowadzi do umiarkowanie optymistycznych wniosków.

W oficjalnych dokumentach można znaleźć diagnozę istniejącego stanu sektora finansowego w Polsce.²¹ Wskazano tam również na zakres niezbędnych dostosowań legislacyjnych, koniecznych inwestycji rzeczowych wraz z harmonogramem działań. Określona została również wysokość koniecznych nakładów i źródeł ich finansowania, zwłaszcza w NBP

Należy stwierdzić, że zaawansowanie prac i stopień świadomości NBP co do obecności i perspektyw wprowadzenia euro w Polsce jest zadawalający. Natomiast banki komercyjne po początkowym bardzo trudnym okresie osvajania się z istnieniem euro i kłopotami natury organizacyjno-informacyjnej zaczęły zdawać sobie sprawę z konsekwencji wprowadzenia euro do obiegu międzynarodowego i obecności euro w systemie bankowym; dotyczy to również konieczności zmiany strategii wobec nowych wyzwań związanych z postępem integracji walutowej i funkcjonowaniem w ramach jednolitego rynku.

Polski rynek finansowy funkcjonuje obecnie w okresie przygotowań całej gospodarki do przystąpienia do Unii Gospodarczej, ale zadania, jakie stoją przed sektorem finansowym, mają dłuższy horyzont czasowy i są bardziej skomplikowane. Uzależnione są również od sukcesu lub porażki poprzedniego etapu integracji.

Zakres koniecznych zmian na poszczególnych rynkach finansowych nie jest jednakowy. Zależy on od:

- stopnia rozwoju rynku,
- stopnia otwarcia rynków,
- możliwości wystąpienia zagrożeń,
- osiągniętego już stopnia harmonizacji z UE.

Konsekwencją wejścia w życie euro jako ukoronowania jednolitego rynku finansowego jest większa przejrzystość kosztów usług finansowych (wyrażone w tej samej walucie – euro). Przejrzystość ta spowoduje większą konkurencyjność tych instytucji finansowych, które będą oferowały korzystniejsze ceny swoich usług. Będzie to czynnik wpływający na tendencję do obniżki tych kosztów. Instytucje bankowe w celu obniżenia kosztów będą stosowały różne strategie. Od oferowania szerokiej gamy coraz bardziej kompleksowych produktów (np. *bank assurance*) do bardzo wąskiej specjalizacji wykorzystującej nisze rynkowe. Tendencja do tworzenia konglomeratów finansowych będzie się nasilać.

Polski rynek finansowy będzie musiał sprostać konkurencji nie tylko zagranicznych instytucji, które będą miały swoje oddziały w Polsce, ale także świadczonym usługom transgranicznym. Tak więc wprowadzenie euro z jednej strony uprości stosunki finansowe, z drugiej zaś spowoduje większą konkurencję.

Konkurencja w warunkach otwarcia rynku finansowego dotknie w pierwszej kolejności banki komercyjne. Banki handlowe poniosły dość znaczne koszty związane z wprowadzeniem euro i ograniczeniem dochodów. Dodatkowe koszty będą wiązały się z koniecznością sprostania rosnącej konkurencji ze strony banków europejskich, ale także instytucji niebankowych świadczących usługi finansowe. Oznacza to dla małych niedokapitalizowanych banków niebezpieczeństwo przegranej w tej nierównej walce. Dlatego też wybór odpowiedniej strategii jest sprawą podstawową. Małe banki będą musiały zwiększyć swój kapitał poprzez łączenie się w większe grupy kapitałowe, mogące oferować więcej nowoczesnych produktów. Pytanie, czy być bankiem uniwersalnym, czy bankiem specjalistycznym, oraz czy ograniczyć swoją działalność do rynku lokalnego, czy też starać się działać w wymiarze europejskim, zadawać muszą sobie wszystkie instytucje finansowe, nie tylko banki w Polsce. Czy wybrana strategia będzie właściwa, okaże się bardzo szybko. Dlatego wydaje się, że pozorny spokój, jaki zapanował w bankach po zamieszczeniu spowodowanym wprowadzeniem euro, nie może być powodem do zadowolenia.

Przypisy

- ¹ Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju w 1998 r., GUS, Warszawa 1999, s.40.
- ² Biuletyn PUNU za rok 1996, s. 6; za rok 1997, s. 2, Biuro Nadzoru i Statystyki PUNU, Warszawa 1998.
- ³ Stopień otwarcia może być mierzony udziałem operacji nierezydentów w całości operacji na rynkach krajowych oraz udziałem rezydentów w operacjach na rynkach zagranicznych (wyodrębnić można nierezydentów z Unii od pozostałych).
- ⁴ Wpływ wprowadzenia wspólnej europejskiej waluty na państwa trzecie na przykładzie systemu bankowego Polski. Raport przygotowany na zlecenie Związku Banków Polskich przez zespół Fundacji Edukacji i Badań Bankowych pod kierownictwem dr hab. J. K. Solarza, Warszawa, wrzesień 1998, s. 63.
- ⁵ Por. Wpływ wprowadzenia..., op.cit, s. 33.
- ⁶ Ciałem wykonawczym jest Urząd Integracji Europejskiej.
- ⁷ Powołanie Komisji nastąpiło po szczycie UE w Brukseli w maju 1998 r., który dotyczył problemów związanych z wprowadzeniem euro.
- ⁸ Sprawozdanie z działalności NBP w 1998 r., NBP, Warszawa 1999, s. 54-55.
- ⁹ Decyzja o zmianie koszyka została podjęta przez Radę Ministrów w porozumieniu z Radą Polityki Pieniężnej z dniem 1 stycznia 1999 r.
- ¹⁰ Regulamin organizacyjny NBP został uchwalony Uchwałą nr 13/98 z dnia 10 czerwca 1998.
- ¹¹ Sprawozdanie z działalności NBP w 1998 roku, NBP, Warszawa 1999, s. 68.
- ¹² RTGS-Real Time Gross Settlement – system rozliczeń brutto w czasie rzeczywistym.
- ¹³ Narodowy Program Przygotowania do Członkostwa w Unii Europejskiej przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 4 maja 1999 r.
- ¹⁴ Sprawozdanie z działalności NBP w 1998 r., Warszawa 1999, s. 84 i 86.
- ¹⁵ A. Sekuła, Wpływ wprowadzenia euro na obrót dewizowy w bankach polskich, „Bankowy Biuletyn Europejski” 1999, nr 1, s. 57.
- ¹⁶ Ibidem, s. 68.
- ¹⁷ Specjaliści z Banku Handlowego szacują, że z powodu wprowadzenia euro bank straci około 1% przychodów z transakcji walutowych.
- ¹⁸ D. Plihon, Les banques, nouveau enjeu, nouvelles strategies. La documentation francaise, Paris, 1998, s. 154.
- ¹⁹ Podają za: K. Jakubiszyn, B. Karski, D. Rybińska, Euro nowa waluta, Twigger, Warszawa 1999, s. 119.
- ²⁰ Podają za: M. Podniesińska, Polskie prawo dewizowe w drodze do pełnej liberalizacji, „Bankowy Biuletyn Europejski” 1999, nr 1, s. 48.
- ²¹ Por.: Narodowy Program Przygotowania do Członkostwa w Unii Europejskiej, Warszawa maj 1999.

THE BANKING SYSTEM AND FINANCIAL MARKETS IN POLAND, AND THE EURO

(Summary)

The growing interdependence of financial markets resulting from globalisation of the world economy, and the increased degree of openness of the economies of individual countries, have meant that the changes associated with the process of European currency integration are spilling over into the economies of countries outside the Union, and in particular associated countries such as Poland.

The Euro is not only a source of advantage, but also of specific threats, which will also affect the Polish financial market.

If we assume that Poland will become accepted into the Currency Union in 2006, then only after that date will the zloty be able to be replaced by the Euro. This does not mean however that the problem of the Euro does not concern us as yet. The influence of the Euro, slight at first, will become progressively stronger as Poland advances further along the path to integration with the European Economic and Currency Union.

To become a member of the Union Poland must adapt her economy and financial sector to Union standards. This means that a number of legislative changes must be made, also some essential real investment has to be made in the National Bank of Poland and the banking system.

The aim of this paper is to present the changes that will have to be made in the Polish banking system to adapt Polish financial markets to the Union requirements associated with adoption of the Euro. The effect of the Euro on the stability of financial markets is also a subject of analysis, as are indications of the complexity of the adaptation processes occurring in the financial sector.